

Projev pražské spisovatelky Lenky Reinerové ke Dni obětí národního socialismu v německém Bundestagu, 25.ledna 2008

Vážený pane předsedo Spolkového sněmu,

vážený pane prezidente,

vážená Angelo Merkelová,

dámy a pánové

a - konečně - milí přátelé.

To, že k Vám právě dnes a právě na tomto místě mohu promlouvat, je pro mě zcela zvláštním zážitkem. Jako pražské Židovce mi to ostatně určitě věříte. Praha byla v době mého dětství a mládí, ve dvacátých a třicátých letech 20. století, hlavním městem malé demokratické republiky. Tento malý demokratický stát s dlouhou hranicí s Německem se ve třicátých letech stal vytouženým, ale zároveň dosažitelným azylem, kterého leckdo využil. V Praze tehdy žil například filozof Ernst Bloch, jemuž se zde také narodil jeho jediný syn. Bratrům Thomasovi a Heinrichu Mannovým dokonce přislíbili československé občanství. Pražský německy mluvící spisovatel Franz Carl Weiskopf přeložil z Berlína do Prahy redakci Arbeiter-Illustrierte-Zeitung (*Dělnických ilustrovaných novin*). Wieland Herzfelde tu obnovil své nakladatelství *Malik*, jeho bratr John Heartfield v českém hlavním městě vytvořil řadu velkolepých fotomontáží. Herec Wolfgang Langhoff k nám emigroval záhy poté, co ho propustili z koncentračního tábora Börgermoor, přičemž s sebou z tábora přivezl text nazvaný *Die Moorsoldaten*¹, jednu z prvních knih o nacistickém teroru.

V Praze krátce žili Bertolt Brecht a Helene Weigelová, stejně jako ještě mnozí další. Tou dobou se v hlavním městě Československa organizovala veliká manifestace proti národnímu socialismu. Konala se v Lucerně, tehdy snad největším pražském sále. Součástí

1 Do češtiny přeloženo jako *Zajatci močálu*, slovo Moor (močál), ale zároveň odkazuje na místo tábora - Börgermoor (Pozn. překl.).

programu bylo mimo jiné také vystoupení čerstvě propuštěného vězně koncentračního tábora Fuhlsbüttel. Jednalo se o hamburského dělníka, z něhož se později stal spisovatel Willy Bredel a který pak o táboře napsal knihu s názvem *Dein unbekannter Bruder* (Tvůj neznámý bratr).

Obecenstvo ho bouřlivě přivítalo a on velice věcně promlouval o svých zážitcích. Jen jednou se zarazil, a to když řekl: „*Ted' nevím, bylo to předtím než mě zbičovali poprvé nebo podruhé?*“ Bylo mi tehdy asi sedmnáct a v té chvíli by se ve mně krve nedořezal. Přede mnou stál muž, žádná hrdinská postava, podsaditý skromný člověk. A byl bičován? Vůbec jsem to nechápala.

Brzy nato mě poprvé zaměstnali jako novinářku; právě ve Weiskopfových *Dělnických ilustrovaných novinách*. Byla jsem tam, krátce řečeno, taková holka pro všechno. Kromě jiných věcí jsem měla na starosti i správu fotografického archivu. V něm se mimo jiné nacházel i snímek pěkné mladé paní s malým děťátkem. Byla to taková optimistická fotografie a oba dva na ní vypadaly vesele. Jenom – dítě se jí narodilo ve vězení, záhy je matce vzali a ji samotnou popravili. Jmenovala se Lilo Hermann. Kdykoli jsem z archivu vytáhla tuto fotografii, začaly se mi třást ruce. Bylo tu něco, čemu jsem v žádném případě nemohla porozumět. Ale měly nastat ještě horší časy.

V roce 1939 Wehrmacht obsadil moji vlast a udělal z ní Protektorát Čechy a Morava. Od toho dne už židovští občané nesměli vstoupit na chodník a v parku si nesměli sednout na lavičku. Zakázali jim jezdit dopravními prostředky, používat veřejné telefonní automaty, nesměli chodit na hlavní poštu, o kinech ani nemluvě. V ideálním případě neměli vůbec existovat. Nacisté zlikvidovali celou moji rodinu, jedenáct osob, moji babičkou počínaje a moji starší sestrou, kterou poslali do plynu s jejím tehdy asi sedmi až devítiletým malým synkem, konče.

Přežila jsem, protože jsem v den okupace nebyla v naší zemi. Tak pro mě začal život v exilu. Mimo jiné jsem půl roku seděla v Paříži na samotce ve vyhlášené ženské věznici *La Petite Roquette*, která už naštěstí neexistuje, a pak asi dva roky v internačním táboře pro nepohodlné cizinky RIEUCROS. Díky úsilí dobrých přátel, především spisovatele Egona Erwina Kische a již zmíněného Franze Carla Weiskopfa, jsem nakonec dostala vízum a lodní

lístek do Mexika. Cestou jsem na půl roku zůstala vězet v Maroku. Nejprve v táboře OUED ZEM na okraji Sahary a poté šest měsíců v Casablance. Odtud jsem se konečně šťastně dostala do Mexika. Vlastně hned po mém příjezdu byly navázány diplomatické vztahy mezi Mexikem a československou exilovou vládou v Londýně. To pro mě znamenalo velkou šanci. Od prvního dne jsem pracovala na této diplomatické misi. Byla jsem šťastná, že alespoň na dálku můžu malinko pomoci velkému boji proti fašismu.

Dostávali jsme z Londýna nejrůznější zprávy, ale jedna z nich byla hodně podivuhodná. V zámečku Wannsee na západě Berlína se konala pracovní konference, které se zúčastnili vysocí úředníci, většinou vzdělaní a studovaní lidé. Předsedal jí nějaký Reinhard Heydrich, posléze zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě. Jeho samotného později zavraždili příslušníci českého odboje. Mezi účastníky byli ovšem také Adolf Eichmann, Heinrich Himmler a další vysoce postavení úředníci. Domlouvalo se tu, jak se jednou provždy rychle a co možná nejlevněji zbavit šesti milionů evropských Židů. Tady se zrodila myšlenka holokaustu. Židé měli tedy být beze zbytku zlikvidováni. Co ale s takzvanými méněcennými národy jako Čechy, Slováky, Poláky a tak dále? Jeden návrh hovořil o vysídlení těchto lidí do nějakých odlehlých oblastí. Kdyby to mělo přijít moc draho, měli být zabudováni do německé válečné mašinerie a měli pracovat pro Třetí říši až do naprostého vyčerpání.

Když dnes mluvíme a hlavně přemýšlíme o těchto věcech, vlastně se nám tomu ani nechce věřit. Bohužel jsou to ale fakta. Myslím si, že aby se něco podobného nemohlo nikdy opakovat, musíme sdílet a projevovat mnohem více porozumění pro jinakost obrovských mas obyvatelstva naší planety. Jedině tak budeme schopni včas a důkladně potírat i takové neštěstí, jaké v posledním čase představuje terorismus. Že spolu chceme a umíme žít v míru, je možná samozřejmost. Je to ale samozřejmost, o kterou se musí neustále pečovat. Zdá se mi, že máme stále ještě moc málo porozumění pro způsob života, tradici a víru velké části lidstva na této planetě. Psané slovo by při narovnávání tohoto nedostatku mělo být co možná nejúčinnější.

Jsem, a to není žádná novinka, poslední německy píšící autor České republiky. S ohledem na skutečnost, že se celá moje rodina stala obětí německého národního socialismu, mi

to lidé svého času téměř vyčítali či to přinejmenším brali na vědomí dost neradi. To se nakonec změnilo a dnes mnozí velice dobře rozumí tomu, že udržuji jakousi kontinuitu a že by, jak věřím, skutečně každý z nás měl podle svých možností přispívat ke vzájemnému porozumění. Proto jsem také velice ráda, že mé knihy během posledních let našly českého nakladatele a že je čtenáři velice pozitivně a vřele přijali. Velice si přeji, abych byla takovou malou „svorkou“ našeho vzájemného sblížení. Pokud tomu tak je, jsem spokojená.

Jsem ale přesvědčená, že musíme udělat ještě víc, abychom si pokud možná co nejlépe rozuměli. Toto přesvědčení mě vedlo mimo jiné k tomu, abych v Praze založila literární dům našich německy píšících autorů. Nemáme totiž jenom Franze Kafku, Werfela, Rilkeho a Egona Erwina Kische, ale celý Pražský kruh s řadou velice zajímavých autorů, kteří bohužel upadli v zapomnění. Chceme českým spisovatelům poskytovat stipendia pro pobyt v Německu a německým zase pro pobyt u nás, abychom tak podpořili oboustranné sblížení. Věřím, že hrůzy fašismu i s nepředstavitelným masovým vražděním jakým byl holokaust jsme z větší části překonali. Teď jde o to, bojovat s novou zhoubou, s terorismem. To musíme a můžeme činit jedině společně, každý svými prostředky a na základě svých možností. Musí se nám podařit – a nám se to podaří – vzít i tomuto zlu půdu pod nohama a utvářet životy nás všech lépe, aby mohly být užitečné a šťastné.

To jsem Vám na tomto místě chtěla dnes říci. Děkuji Vám, že jste mi dopřáli sluchu.

Lenka Reinerová, Praha